

دانشکده علوم اداری و اقتصادی

گروه علوم سیاسی

عنوان پایان نامه

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر مجازی شدن دیپلماسی بعد از جنگ سرد

نگارش:

فاطمه میری کلاه‌کج

ارائه شده جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم سیاسی گرایش روابط بین الملل

استاد راهنما:

آقای دکتر محمد جواد رنجکش

استاد مشاور:

آقای دکتر مهدی نجف‌زاده

شهریور ۱۳۹۱

تقدیم به روح پاک پدر و مادر مهربانم

و تقدیم به

مشوقان همیشگیم - آنها که تا ابد دوستان خواهیم داشت

مشکر و قدردانی

به نیکی و سپاس از کلیه بزرگوارانی که مراد این سیراز شمند همراهی گردنیدادمی کنم:

❖ استاد راهنمای ارجمند، جناب آقای دکتر نجکش، که در کمال شکیبایی در کلیه مراحل انجام این تحقیق مرا

مشمول راهنمایی‌های بی‌دریغ خویش قرار دادند.

❖ استاد مشاور محترم، جناب آقای دکتر نجف زاده، که در این سیراز راهنمایی‌ها و توصیه‌های ایشان بهره‌ی

فراوان گرفتیم.

❖ اساتید بزرگوار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، بویژه جناب آقای دکتر کیوان حسینی که در طی

دوران تحصیل با آموختن راه علم و معرفت مراد یون خویش ساخته‌اند.

و کلیه‌ی عزیزانی که مراد این راه‌یاری کردند.

فاطمه میری کلاو کج

شهریور ۱۳۹۱

چکیده

جهان از اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی به تدریج وارد عصر نوینی شده است که با نظریه و اصطلاحات جدید باید تبیین شود. جهانی شدن، عصر انفجار اطلاعات، پست مدرنیسم، نظریه مجازی، جامعه اطلاعاتی و جامعه شبکه‌ای برخی از این مفاهیم‌اند. با رشد شتابان تکنولوژی‌های ارتباطات و اطلاعات، زندگی فردی و جمعی انسان در فضای سایبر و محیط‌های مجازی، اهمیتی روزافزون یافته و مجازی شدن را به نیروی محرک تغییر محیط زندگی انسان تبدیل کرده است. دیپلماسی نیز که اساساً بر ارتباطات بین‌المللی استوار است، از تحولات عصر جدید تأثیر پذیرفته و فناوری اطلاعات و ارتباطات، حوزه دیپلماسی را همچون دیگر حوزه‌های حیات بشری، هم در برنامه و دستور کار و هم در ابزار پیشبرد و تحقق تحت تأثیر قرار داده است. در چنین شرایطی نمی‌توان به دیپلماسی سنتی متکی بود. با توسعه شبکه‌ها و فناوری‌های اینترنت محور، شاهد ظهور قلمرو عمومی جدیدی هستیم که برخلاف نمونه‌های قبلی جنبه جهانی و مجازی دارد. تکنولوژی نوین اطلاعاتی و ارتباطی با شکستن انحصار دولتها در تعاملات بین الملل، افزایش توان ارتباطی بازیگران غیردولتی، افزایش توان تأثیرگذاری دولتها بر افکار عمومی کشورهای دیگر و کاهش محدودیت‌های زمانی و مکانی بین دولتها در دهه‌های اخیر و ماهیت دانش محور بودن آن موجب شکل‌گیری دیپلماسی مجازی شده است.

واژگان کلیدی: دیپلماسی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، دیپلماسی مجازی، دیپلماسی عمومی، قدرت

هوشمند، نظریه مجازی، جهانی شدن

فهرست مطالب

فهرست مطالب.....	أ
فصل اول: کلیات پژوهش.....	۱
۱- بیان مساله و تبیین موضوع.....	۲
۲- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق.....	۴
۳- سوالات اصلی تحقیق.....	۴
۴- اهداف اصلی تحقیق.....	۴
۵- فرضیه‌های تحقیق.....	۴
۶- پیشینه تحقیق (مرور مطالعات گذشته مرتبط با موضوع).....	۴
۷- روش و ابزار گردآوری داده‌ها.....	۸
۸- شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها.....	۸
فصل دوم: چستی و ماهیت فناوری اطلاعات و ارتباطات و نظریه مجازی.....	۹
مقدمه.....	۱۰
۱- تعریف فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۱۱
۲- تاریخچه و سیر تحول مفهوم فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۱۳
۳- ویژگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۱۷
۴- ابزارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۱۸
۴-۱- امکانات و خدمات اینترنت.....	۱۹
۵- اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۲۱
۶- شاخص‌های جهانی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۲۲
۷- جامعه اطلاعاتی.....	۲۶
۷-۱- تعریف جامعه اطلاعاتی.....	۲۷

۲۷	۷-۲ - سیر تحول تاریخی مفهوم جامعه اطلاعاتی.....
۲۸	۷-۳- مبانی نظری جامعه اطلاعاتی.....
۲۸	۷-۳-۱- فضای مجازی.....
۳۱	۸- پست مدرن و نظریه مجازی.....
۳۷	فصل سوم: دیپلماسی سخت افزار.....
۳۸	مقدمه.....
۳۹	۱- معنا و مفهوم دیپلماسی.....
۴۰	۲- تعریف دیپلماسی.....
۴۵	۳- رسالت دیپلماسی.....
۴۶	۴- اشکال دیپلماسی در محیط بین الملل.....
۴۷	۴-۱- دوره اول: دوره باستان.....
۴۷	۴-۱-۱- دیپلماسی Ad Hoc یا مأموریت ویژه.....
۴۹	۴-۲- دوره دوم: دوره کلاسیک.....
۴۹	۴-۲-۱- آغاز دیپلماسی دائمی.....
۵۰	۴-۳- دوره سوم: دیپلماسی معاصر، دیپلماسی نوین ۱۹۹۰-۱۹۱۸.....
۵۲	۴-۳-۱- دیپلماسی در دوران بعد از جنگ جهانی دوم.....
۵۳	۵- توسعه دیپلماسی.....
۵۳	۶- ویژگی‌های دیپلماسی از دوران باستان تا دهه ۱۹۹۰.....
۵۴	الف) حاکمیت و سرزمین.....
۵۴	ب) ماهیت اطلاعات.....
۵۴	ج) ماهیت نظام بین الملل.....
۵۵	۷- ابزارها و روشهای دیپلماسی.....
۵۵	۷-۱- مذاکره.....
۵۸	۷-۱-۲- روشهای مذاکره.....

۵۸	الف) میانجیگری
۵۸	ب) مساعی جمیله
۵۹	پ) رسیدگی و تحقیق
۵۹	ت) سازش
۵۹	د) توسل به ترتیبات و آژانس‌های منطقه‌ای
۶۰	ج) پورپارلر
۶۰	۷-۲- ابزار اقتصادی
۶۴	۷-۳- تبلیغات
۶۸	۷-۳-۱- تبلیغات در جنگ جهانی اول، دوم، جنگ سرد
۶۹	۸- نمایندگی دیپلماتیک
۷۴	نتیجه‌گیری
۷۵	فصل چهارم: فناوری اطلاعات و ارتباطات و دیپلماسی مجازی
۷۶	مقدمه
۷۹	۱- دیپلماسی عمومی
۸۲	۱-۲- رابطه دیپلماسی عمومی با قدرت نرم یا هوشمند
۸۳	۱-۲-۱- قدرت نرم
۸۴	۱-۲-۲- قدرت هوشمند
۸۵	۲- دیپلماسی مجازی
۸۸	۲-۱- سفارت‌خانه‌های مجازی
۹۱	۲-۲- نفوذ افکار عمومی
۹۴	۲-۳- تضعیف دیپلماسی دولت محور
۹۷	۲-۴- افزایش اهمیت دیپلماسی چندجانبه
۹۹	۲-۵- گسست انحصار اطلاعات روابط خارجی
۱۰۱	۲-۶- جمع‌آوری اطلاعات

۱۰۵.....۲-۷- ارتباط و مذاکره.....

۱۰۹.....۲-۸- دیپلماسی اقتصادی مجازی.....

۱۱۲..... فصل پنجم: نتیجه گیری.....

۱۱۸..... منابع.....

ضمائم

۲۲..... - جدول شماره یک: شاخص‌های کلیدی سنجش دسترسی جامعه به اطلاعات.....

- جدول شماره دو: آمارهای مربوط به کاربرد اینترنت در مناطق مختلف جغرافیایی جهان و جمعیت این مناطق

۲۶..... براساس آمارهای سال ۲۰۰۷ میلادی.....

۱۱۳..... - جدول شماره سه: مقایسه دیپلماسی سخت‌افزار و دیپلماسی مجازی.....

۱۶..... - نمودار شماره یک: مراحل رشد صنعت تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات.....

۱۱۱..... - شکل شماره یک: الگوی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات روی دیپلماسی.....

فصل اول
کلیات پژوهش

۱- بیان مساله و تبیین موضوع

کلمه دیپلماسی از Diploum یونانی گرفته شده است که به مفهوم "ناکردن" کاغذ می‌باشد. اصطلاح Diploma نیز از کلمه اخیر مشتق گردیده که به معنی منشور و سند است و آن گواهی نامه‌ای بود که طی آئین و مراسم ویژه‌ای به فرستادگان دول داده می‌شد. باین ترتیب یک دیپلمات مأموری بود دارای Diploma و دیپلماسی عبارت بود از عمل و وظیفه این شخص. کاربرد کلمه دیپلماسی به مفهوم فعلی آن به اواخر قرن ۱۸ باز می‌گردد. در این زمان بود که این واژه به طور اخص به حوزه فرستادگان دول که مجوز برقراری ارتباط با کشورهای خارجی را در دست داشتند اطلاق گردید و کسانی که بدین امر اشتغال داشتند دیپلمات نامیده شدند. واژه دیپلماسی از نمونه واژه‌هایی است که در حوزه‌های مختلف علوم سیاسی و روابط بین‌الملل از معانی مختلفی برخوردار است و از دیدگاه‌ها و ابعاد گوناگون تعریف شده است. گاهی این واژه معادل اصطلاح «سیاست خارجی» بکار می‌رود، زمانی بعنوان "ایجاد ارتباط قانونمند بین دو اجتماع" است که به دنبال مفهوم قدیمی‌تر "اعزام فرستنده از یک قبیله به قبیله دیگر به نشانه تمایل برای مذاکره درباره علایق دوجانبه" پدید آمده است. سومین مورد، "بر عامل مذاکره بین نمایندگان دو اجتماع" متمرکز است و چهارمین کاربرد زمانی است که واژه دیپلماسی اختصاصاً حاکی از "انجام مذاکرات بین یک حکومت با حکومت دیگر" است. پنجمین و تازه‌ترین کاربرد، مربوط می‌شود به هویت‌های مهم از نظر سیاسی از جمله گروه‌های آزادی‌بخش، سازمان‌های بین‌المللی و نیز حکومت‌های مستقل.

در یک ساختار جدیدتر، دیپلماسی بر اساس تشکیلات و دستگاه بورکراتیکی که فرایند مذاکرات بین‌المللی را پشتیبانی می‌کند، از قبیل ادارات، بخشها و دفاتر در کشور فرستنده و سفارتخانه‌ها و کنسولگریها در خارج، قوانین و دستورالعملها، پروتکل و مصونیت‌های دیپلماتیک، فهمیده می‌شود. در سطحی وسیع‌تر دیپلماسی واژه-ای است که در سطحی وسیع برای توصیف نوع مهارتها، زیرکی و فراست، آداب‌دانی، صبوری و قدرت متقاعد سازی که نویسندگان آنها را برای موفقیت در انجام مذاکره ضروری می‌دانند، بکار می‌رود. دو استفاده دیگر از دیپلماسی می‌شود یکی بعنوان شاخه‌ای از خدمات خارجی و دیگری آنچه که دیپلمات‌های حرفه‌ای انجام می‌دهند. در واقع دیپلماسی مجرای تماسی است برای اعلام مواضع و جمع آوری اطلاعات و راضی یا قانع کردن یک کشور برای حمایت از مواضع کشوری دیگر. با این نگرش دیپلماسی نیز در گستره اهداف خود در پی «اقناع و رضایت سازی» است.

تعریفی که در این تحقیق مورد استناد می‌باشد عبارت است از: دیپلماسی به مجموعه تدابیر و اعمالی گفته می‌شود که عمدتاً با استفاده از شیوه‌ای مسالمت آمیز برای حصول حداکثر توافق و تفاهم در میان انبوه اختلاف‌های صحنه بین‌الملل، جهت حفظ منافع ملی و اجرای سیاست خارجی بکار گرفته می‌شود.

یکی از شاخصه‌های اثبات‌گرایی در مفهوم دیپلماسی عینیت بخشی به امور (اهمیت قدرت سخت) بود. در دوره اثبات‌گرایی یعنی از دهه ۱۹۱۸ تا ۱۹۹۰ ابزارهای سنتی امنیت ملی همچون دیپلماسی با جلوه‌های فیزیکی قدرت ملی مثل مذاکره چهره به چهره، ابزارهای اقتصادی و تبلیغات سر و کار داشتند.

حکومت‌ها در تلاش برای دستیابی به هدفها، تحقق ارزشها، یا دفاع از منافعشان باید با اشخاصی ارتباط برقرار کنند که مایلند اعمال و رفتار آنها را متوقف کنند، تغییر دهند یا سبب ادامه آن گردند. امروزه امکانات و وسایل ارتباطی زیادی وجود دارد که می‌تواند برای انتقال توقعات و خواستها یا تهدیدها به دیگران بکار رود، با این وجود اکثر تلاشهای رسمی برای اعمال نفوذ در خارج، از مجرای رسمی دیپلماتیک یا از راه ارتباط مستقیم و مذاکره میان وزرای امور خارجه و سران دولتها صورت می‌گیرد. ترغیب از راه استدلال و ارائه اطلاعات، پیشنهاد پاداش، تهدید، اثبات پابندی و کنترل خطر، فنون اصلی مورد استفاده در روند چانه‌زنی و مذاکره دیپلماتیک میان دولتها است.

تحولات سریع در حوزه روابط بین‌المللی و توسعه فن‌آوری‌های نوین در حوزه‌های مختلف سبب شده است بسیاری از مفاهیم سنتی این حوزه دستخوش تغییر و دگرگونی گسترده‌ای شوند به نحوی که ماهیت برخی از مفاهیم روابط بین‌المللی تغییر نموده و مسائل جدیدی جایگزین رویکردها و روش‌های سنتی شده است.

توسعه فن‌آوری‌های ارتباطی نظیر ماهواره‌ها، اینترنت، و... باعث شده است شکل سنتی ارتباطات میان دولتها اساساً مورد تغییر قرار گیرد به نحوی که حوزه دیپلماسی نیز وارد فضای مجازی شده است. می‌توان گفت عناصر بنیادین دیپلماسی مجازی بر استفاده از اینترنت در زمینه‌های گوناگون از جمله جمع‌آوری اطلاعات، ارتباطات و مذاکرات، سفارتخانه‌های مجازی و کنفرانس‌ها و مطرح کردن بازیگران جدید است. در زمینه جمع‌آوری اطلاعات می‌توان گفت امروزه، در پرتو انقلاب الکترونیک؛ مفاهیم سرعت، زمان و مکان از تعریف کلاسیک خود خارج شده و ابعاد جدیدی یافته‌اند. در عصر حاضر، سفر می‌تواند به یاری رسانه‌های اطلاعاتی مانند شبکه جهانی اطلاعات (اینترنت)، (ایمیل) و... هر نوع داده‌های اطلاعاتی را در کوتاهترین مدت و میان دو

مکان جغرافیایی متفاوت و دور از هم، مبادله کند. در زمینه گسترش ارتباطات و مذاکره، دستیابی به امکانات اینترنتی باعث شده است که دیپلماتها به آسانی با هممتایان خود در سایر کشورها ارتباط برقرار کنند. این ابزار آنها را قادر به گسترش ارتباطات و مذاکرات بین‌المللی بین بازیگران جهانی می‌سازد. این مذاکرات بدون شک به آنها کمک می‌کند تا بسیاری از اختلافات چندجانبه دسته جمعی را حل کنند. یکی دیگر از تأثیرات فناوری اطلاعاتی و ارتباطی ایجاد سفارتخانه‌های مجازی است که هزینه‌های مالی و انسانی را در حد پایینی نگه می‌دارد. فناوری اطلاعات و ارتباطات توانایی دسترسی به مردم را صرف نظر از مرزها افزایش داده است. همچنین چرخش شایسته اطلاعات از طرق رسانه‌های ارتباطی، در بسیج افکار عمومی و ایجاد انسجام و یکپارچگی، مقوله تعیین‌کننده‌ای بوده و نقش بسزایی داشته است.

۲- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق

فناوری اطلاعات و ارتباطات یکی از ابزارهای جدید در روابط بین‌الملل است و تأثیرات زیادی در حوزه دیپلماسی که از ابزار تحقق سیاست خارجی دولتها به شمار می‌رود، گذاشته است. همچنین این فناوری از نظر جنبه کاربردی، می‌تواند برای کسانی که در حوزه سیاست خارجی فعالیت می‌کنند مفید واقع شود.

۳- سوالات اصلی تحقیق

فناوری اطلاعات و ارتباطات چه تأثیری بر تحول مفهوم دیپلماسی از رئال به مجاز داشته است؟

۴- اهداف اصلی تحقیق

هدف اساسی از انجام تحقیق شناخت اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات، ذکر فواید و مشخصات آن، آشکار ساختن نحوه تأثیر عامل فناوری اطلاعات و ارتباطات بر دیپلماسی بعد از جنگ سرد و اشکال مجازی شدن آن می‌باشد.

۵- فرضیه‌های تحقیق

بنظر می‌رسد فن‌آوری نوین اطلاعاتی و ارتباطی با شکستن انحصار دولتها در تعاملات بین‌الملل، افزایش توان ارتباطی بازیگران غیردولتی، افزایش توان تأثیرگذاری دولتها بر افکار عمومی کشورهای دیگر و کاهش محدودیت‌های زمانی و مکانی دولتها در ده‌های اخیر موجب شکل‌گیری دیپلماسی مجازی شده است.

۶- پیشینه تحقیق (مرور مطالعات گذشته مرتبط با موضوع)

۱- آشنا، حسام‌الدین، جعفری‌هفت‌خوانی، نادر (۱۳۸۶) دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی؛ پیوندها و اهداف شماره ۵.

در این مقاله نویسنده دیپلماسی عمومی را مفهوم رشد یافته‌ای بر بستر دیپلماسی می‌داند از این رو ابتدا مروری بر مفهوم پایه‌ای دیپلماسی دارد و سپس، با تبیین ابعاد و جوانب مختلف، دیپلماسی عمومی و با مرور تاریخچه شکل‌گیری آن به ارائه تعریفی از آن می‌پردازد، که جامعیت و مانعیت آن از سویی، گویای تحدید موضوعی و شمولیت آن از مفاهیمی مشابهی چون پروپاگاندا و روابط عمومی بین‌المللی می‌باشد.

۲- بیات، محمود (۱۳۸۵) دیپلماسی دیجیتال، تهران: وزارت امور خارجه.

نویسنده در این کتاب به بررسی دیپلماسی همچنین تحولات تکاملی در آن، ضمن تعریف دیپلماسی عمومی، شبکه‌ای، مجازی، به تعریف دیپلماسی دیجیتال می‌پردازد. و اینکه از جنبه نظری می‌توان دیپلماسی را بعنوان مدلی از تجزیه و تحلیل اوضاع بین‌المللی جهت اطلاع تصمیم سازان برای یافتن دیپلماسی مؤثر پیشنهاد کرد. همچنین معتقد است که موضوع دیپلماسی دیجیتال که هنوز کمتر شناخته شده بعنوان روش انجام تعاملات، در قرن ۲۱ اهمیت می‌یابد.

۳- دانشکده و پژوهشکده اطلاعات و امنیت معاونت پژوهشی، (۱۳۸۷) دیپلماسی عمومی، تهران: دانشکده و پژوهشکده اطلاعات و امنیت.

این مجموعه شامل سیزده مقاله مجزا اعم از ترجمه و تألیف است که در سه بخش نظری و کاربردی و موردی در کنار هم قرار گرفته است. در بخش بررسی نظری که شامل پنج مقاله است مفهوم دیپلماسی عمومی مورد مدافه قرار گرفته و سیر تطور این مفهوم موشکافی شده است. در مقاله تأمل نظری در مفهوم دیپلماسی عمومی و تاریخچه‌ی مفهوم دیپلماسی بعنوان نمونه‌ای از مفاهیم تازه و مدرن در عرصه سیاست پرداخته شده و به ضرورت و شیوه‌های پیگیری دیپلماسی عمومی اشاره شده است. بخش اول مفهوم دیپلماسی به قلم سیاست شناس مشهور آمریکایی جوزف نای صاحب نظریه قدرت نرم است. بخش دوم به بررسی‌های کاربردی برای اجرای دیپلماسی عمومی می‌پردازد. بخش سوم و آخر این کتاب مقالاتی است که با روش مطالعات موردی شیوه‌های پیگیری دیپلماسی عمومی در کشورهای مختلف را تشریح می‌کند.

۴- دیوتیاک، ریچارد، دردریان، جیمز (۱۳۸۴) نظریه انتقادی، پست مدرنیسم و مجازی در روابط بین‌الملل، ترجمه، حسین سلیمی، تهران: سمت.

این کتاب مجموعه‌ای است که از گرد هم آمدن نوشته‌های جداگانه‌ای از ریچارد دیوتیاک و جیمز دردریان فراهم گردیده است. گردآورنده در پی شناختی مقدماتی و البته قابل اتکاء از اندیشه‌های نوین نظریه پردازان انتقادی، پست مدرنیسم و آنچه اخیراً بعنوان نظریه مجازی مطرح گردیده است.

۵- سلطانی‌فر، محمد (۱۳۸۷) دیپلماسی رسانه‌ای، تهران: معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی.

این کتاب شامل مجموعه مقالاتی در خصوص دیپلماسی رسانه‌ای می‌باشد. مفروض این است که در دیپلماسی رسانه‌ای از رسانه‌ها در جهت ارتقای سیاست خارجی کشورها استفاده می‌شود و ضمن تبیین دیپلماسی رسانه‌ای به ارائه راه کارهای عملیاتی در دیپلماسی رسانه پرداخته است.

۶- سیمبر، رضا، قربانی، ارسلان (۱۳۸۸) دیپلماسی نوین در روابط خارجی؛ رویکردها و ابزارهای متغیر، فصلنامه روابط خارجی، شماره ۴.

در این مقاله نویسنده با اشاره به اینکه پایان جنگ سرد باعث شده که بازیگران تغییراتی را در مدیریت و سیاست خارجی خود بوجود آورند، دو عامل عمده به شکل بنیادینی بر عرصه روابط بین‌الملل تأثیر گذار بوده‌اند، عامل اصلی فناوری اطلاعات و ارتباطات و وجه دیگر این موضوع شکل‌گیری بازیگران جدید دیپلماتیک به ویژه بازیگران غیردولتی و اشاراتی هم به اشکال جدید دیپلماسی و فناوری اطلاعاتی از جمله دیپلماسی مجازی و عمومی که دو وجه بسیار جالب تعامل بین دیپلماسی و فناوری اطلاعاتی و ارتباطی هستند.

۷- قشقاوی، حسن (۱۳۸۷) دیپلماسی عمومی، تهران: وزارت امور خارجه.

در این کتاب دیپلماسی عمومی توسط نیکلاس جی کال و نویسندگان دیگر به دقت تبیین یافته است. نویسنده در فصل دوم بکارگیری دیپلماسی را تشریح می‌کند و در فصل سوم در مورد دیپلماسی آمریکا و همچنین تأثیر پذیری افکار عمومی دنیا از دیپلماسی عمومی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۸- گنجی‌دوست، محمد (۱۳۸۷)، تحولات دیپلماسی در عصر اطلاعات، فصلنامه سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۵.

نویسنده در این مقاله پژوهشی توصیفی - تحلیلی از تحولات دیپلماسی متأثر از مشخص‌های عصر اطلاعات را بررسی می‌کند. ابتدا پیشینه تاریخی از دیپلماسی و از انبیای الهی بعنوان اولین دیپلماتها یاد می‌کند سپس دیپلماسی دوران باستان و دیپلماسی کلاسیک که دولت شهرهای ایتالیا که در اواسط قرن پانزدهم ظهور یافتند، پایه گذاران دیپلماسی کلاسیک گردیدند. بر اساس یکسری عواملی از جمله پیشرفت تکنولوژی، انقلاب ۱۹۱۷ روسیه و اشاعه شعار برابری و استقلال دولتها، دو جنگ جهانی اول و دوم، ظهور آمریکا و ژاپن و چین به جرگه کشورهای قدرتمند دیپلماسی مدرن بوجود می‌آید و اشاراتی به عصر اطلاعات و تحول دیپلماسی و اینترنت را به عنوان نماد عصر اطلاعات بیان می‌کند و همچنین ضرورت کاربرد قدرت نرم و ناکارآمدی قدرت سخت را توضیح می‌دهد.

پایان نامه

۱- اسکندری خلیلانی، عباس (۱۳۸۷) نقش رسانه‌های ارتباط جمعی در ایجاد امنیت ملی: بررسی موردی گفتمان هسته‌ای در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

در این رساله نقش رسانه‌های ارتباط جمعی در ایجاد امنیت و مطالعه موردی تغییر نگرش برای ایجاد امنیت ملی در تبلیغات مربوط به مسئله هسته‌ای ایران، در هفت فصل با روش مطالعه کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار می‌گیرد. این رساله اجمالاً به این موضوع پرداخته که عنصر امنیت ملی به میزان بسیار زیادی بر انگاره‌ها و تلقی عمومی استوار است و رسانه‌ها بعنوان ابزار ایجاد و تغییر نگرش، مستقیماً این برداشت را شکل داده و مدیریت رسانه همچون مدیریت امنیت ملی محسوب می‌شود.

۲- اصغریان‌کاری، زینب، (۱۳۸۹) دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آسیای میانه، کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

در این رساله، عناصر اصلی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در منطقه، آسیای میانه تبیین گردیده است؛ فرضیه اصلی این است که عناصر دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آسیای میانه عبارتند از: دین، زبان، تاریخ، حکومت و مردم؛ این ۵ عنصر در ۵ کشور آسیای میانه (ترکمنستان، تاجیکستان، قزاقستان، قرقیزستان و ازبکستان) بررسی و تبیین شده است. و نظریه اصلی مورد استفاده در پایان نامه نظریه انتقادی می‌باشد.

۳- محسن‌زادگان، امیر (۱۳۸۷) بررسی مؤلفه‌های قدرت ملی در عصر جهانی شدن (فراصنعتی) مورد ایران، کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

این مجموعه با صبغه‌ای میان رشته‌ای در صدد ارائه تصویری جامع از مؤلفه‌های قدرت ملی ایران در عصر جهانی شدن برآمده است. در عصر جهانی شدن که برخی این فرایند را علت‌العلل بحران‌های حادث در عرصه بین‌الملل و برخی آنرا راه حل تمامی مسائل تلقی می‌کنند به کارگیری و عملیات سازی قدرت هوشمند که توازنی ظریف میان قدرت سخت و قدرت نرم افزاری را فراهم می‌سازد، و در عصر تصویر سازی تصویری با هیبت و هیمنه و جذاب را ایجاد می‌نماید و در چارچوب سیاست اندیشه‌مند بنیانی برای ارتقای مؤلفه‌هایی چون رقابت جویی، تعامل‌گرایی و کارآمدی، دیپلماسی فعال و... می‌گردد که در نهایت از زمینه سازی و بروز و ظهور پارادوکس قدرت تحقق نیافته اجتناب شده و با تعریف پروژه خود در برابر پروسه سیال جهانی شدن، و در نهایت رویکرد درون‌گرای برون‌نگر و تعاملی اصلاح طلب را کارآمد می‌داند.

فناوری اطلاعات و ارتباطات یکی از موضوعات روز است به همین علت مقالات و کتابهای متعددی در زمینه تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر دیپلماسی توسط نویسندگان نوشته شده است. پژوهش‌های پیشین سیر تحول دیپلماسی از سنتی به مدرن و همچنین تأثیر رسانه‌ها و فناوری‌های ارتباطی را بر دیپلماسی مورد بررسی قرار داده‌اند. اما روند این پژوهش بر آن است که تحول دیپلماسی از رئال به مجاز از سال ۱۹۹۰ به بعد را مورد بررسی قرار دهد.

۷- روش و ابزار گردآوری داده‌ها

در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای اعم از (سایت، مجلات علمی، کتابها و مقالات و...) استفاده می‌شود.

۸- شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیلی - علی

فصل دوم

چیستی و ماهیت فناوری اطلاعات و ارتباطات

مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات اکنون در تمام عرصه‌های کار و زندگی گسترش یافته است. فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، صنعتی، آموزشی و حتی فرهنگی، بدون استفاده از جدیدترین فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بسیار دشوار و یا غیر ممکن می‌نماید. کسب روزآمدترین اطلاعات مستلزم استفاده از جدیدترین فناوری است که افراد را قادر می‌سازد به راحتی به گردآوری، پردازش، ذخیره، سازماندهی و مدیریت اطلاعات بپردازد.

زمانی که از اهرم برای ساختن گاوآهن استفاده شد، انقلاب کشاورزی (Agricultural Revolution) [اولین انقلاب] به وقوع پیوست و قدرت رؤسای قبایل کاهش یافت. چند قرن بعد که انسان نیروی آب، بخار و الکتریسیته را جایگزین نیروی حیوانات کرد، انقلاب صنعتی (Industrial Revolution) [دومین انقلاب] به وجود آمد. قرن‌ها سپری شد، تا هر یک از این دگرگونی‌های کلان، آشکار شد. هر کدام از این انقلاب‌ها، ساختار قدرت را دگرگون ساختند (آلبرتس و پاپ، ۱۳۸۵: ۷۰).

جهان از نیمه دوم قرن بیستم وارد عصر تازه‌ای شد و پایان عمر صنعتی آغاز گردید. تحولات پرشتاب علمی در زمینه ترانزیستورها موتور محرک این تحول بوده است. ابتدا با ورود کامپیوتر به بازار و در ادامه با تحول در حوزه اطلاعات و ارتباطات، کامپیوترها به کمک فناوری‌های ارتباطی از جمله تلفن به هم وصل شدند و قابلیت‌های این دو فناوری با توانمندی‌های فناوری تلویزیون ترکیب (اسفندیار، ۱۳۸۵: ۱) و انقلاب فناوری اطلاعات و ارتباطات (Information and communication Technology Revolution) [سومین انقلاب] به وقوع پیوست. در این عصر که اطلاعات به عنوان مهمترین رکن توسعه محسوب می‌شود، فناوری اطلاعات به عنوان گفتمان غالب سده جدید با تأثیری شگرف بر تمام جوانب علمی، صنعتی، تجاری، اقتصادی و حتی سیاسی، تقدیر جدیدی را از مراحل تکوین زندگی بشر ارائه خواهد داد (منتظر و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۱۰).

فناوری اطلاعات و ارتباطات، باعث کم کردن زمان انجام محاسبات، دقیق‌تر شدن پردازش داده‌ها، تبادل اطلاعات و آسان و کم هزینه کردن داد و ستد شده است. در حال حاضر مفاهیم و نوع ارتباطات با دوره‌های قبل، تفاوت عمیقی پیدا کرده است. در این عصر ارتباطات از حالت فیزیکی و مراجعه مستقیم و چهره به چهره، به صورت دیجیتالی، تغییر یافته است (زنگی‌آبادی و علی‌حسینی، ۱۳۸۸: ۵۶). این فصل به مطالعه دقیق مفهوم فناوری اطلاعات و ارتباطات و سیر تحول، ویژگی‌ها و شاخص‌های آن بعنوان عامل مؤثر بر شکل‌گیری دیپلماسی نوین یا عمومی خواهیم پرداخت.

۱- تعریف فناوری اطلاعات و ارتباطات

فناوری اطلاعات شامل سه مؤلفه است :

الف- فناوری (Technology)

ب- اطلاعات (Information)

ج- ارتباطات (Communication)

بیان دقیق مفهوم فناوری اطلاعات و ارتباطات به بررسی و مطالعه مفاهیم فناوری از یک سو و مفاهیم اطلاعات و ارتباطات از سوی دیگر باز می‌گردد.

الف- فناوری: فن‌آوری از دو لغت یونانی *Techne* و *Logia* تشکیل شده است که *Techne* به معنی هنر و مهارت و *Logia* به معنی علم و دانش است (فتحیان و منتظر، ۱۳۸۷: ۲۳). و تعریف آن عبارت است از مجموعه دانش، محصولات، فرایندها، ابزارآلات، روش‌ها و سیستم‌هایی که جهت خلق کالا و خدمات بکار گرفته می‌شوند (احمدی، ۱۳۸۵: ۱۳).

ب- اطلاعات: *Information* به معنی اطلاع، از فعل لاتین *Informar* و *Informo* به معنای شکل دادن به چیزی است (تقی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۲). این کلمه نخستین بار توسط سیسرو (*Cicero*) (۴۳-۱۰۶ ق.م) بکار برده و مترادف آموزش یا انتقال دانش است. واژه اطلاعات در اواخر سده‌های میانه ابداع شد و از نیمه‌های سده بیستم اهمیت و جایگاه بنیادین یافته (ضرغامی و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۲) و تعریف آن عبارت است از داده-هایی که پرورش یافته و تفسیر شده‌اند و قابل درک و فهم می‌باشند. بطور کلی، اطلاعات عبارت است از دانش و درک گیرنده از داده‌ها (جعفرنژادقمی، ۱۳۸۷: ۱۳).